

“נייצא נתונים במקום נפט”:

עלייתן של מדינות המפרץ כמעצמות בינה מלאכותית והשלכותיה הגיאו-פוליטיות

אילן זלאיט | 5 בינואר, 2026 | גיליון 2081

הבינה המלאכותית נתפסת בעיני ערב הסעודית ואיחוד האמירויות – ובהיקף מצומצם יותר, גם בקטר – כנכס אסטרטגי שבכוחו להחליף בעתיד את הנפט והגז כמקור לצמיחה כלכלית, ליציבות משטרית, לעוצמה גלובלית ולנכסיות ביטחונית. באמצעות הקמת מרכזי מחשוב ותשתיות ענן, שותפויות עם ענקיות הטכנולוגיה העולמיות והכשרת הון אנושי, שואפות מדינות המפרץ לשלוט בחלק ניכר מייצור והפעלת הבינה המלאכותית בעולם בשורה אחת עם המעצמות הגדולות, תוך ביסוס יכולת טכנולוגית עצמאית. התלות המפרצית בשבבים אמריקאיים, לצד הצורך הגובר של ארצות הברית וסין בחשמל שמדינות המפרץ יכולות לספק, מציבים את המפרציות בלב התחרות הטכנולוגית והאנרגטית בין שתי המעצמות, ומאפשרים להן למנף יריבות זו להשגת טכנולוגיה והשפעה. לצד יתרונותיהן המובהקים של המפרציות בהון, באנרגיה, ובריכוזיות ובנחישות של השלטונות, שאיפותיהן בתחום הבינה המלאכותית ניצבות בפני סיכונים סביבתיים, עלולות להיפגע מחשש מערבי לשימושים לא-אתיים ומהיווצרות בועת השקעות, ולטלטל את תהליך השינוי הפנימי העמוק שאוכלוסיותיהן עוברות. עבור ישראל, ההתעצמות המפרצית שוחקת במהירות יתרונות היסטוריים אך גם פותחת פתח לשיתופי פעולה, המחייבים אסטרטגיית בינה מלאכותית לאומית והשקעה ניכרת בהון אנושי.

בסוף 2025 אישרה לראשונה ארצות הברית לייצא שבבי בינה מלאכותית מהסוג המתקדם ביותר של חברת Nvidia לערב הסעודית ואיחוד האמירויות, בכמות ראשונית של כעשרות אלפי שבבים לכל אחת מהן. מדובר בהתפתחות טכנולוגית וכלכלית בקנה מידה היסטורי: שתי המדינות מתכננות להצטייד בשנים הקרובות במאות אלפי שבבים כאלו להפעלת מרכזי מחשוב ונתונים – היקף שאינו קיים בידי אף מדינה, מלבד ארצות הברית וסין – במטרה מוצהרת להחזיק בחלק ניכר מכוח הייצור והאחסון של הבינה מלאכותית בעולם. גם קטר, המדינה העשירה השלישית במפרץ, מאיצה בניית יכולה בינה מלאכותית כדי למקם עצמה כשחקן עולמי בתחום.

שלוש מדינות המפרץ זיהו כבר בסוף העשור הקודם את עליית הבינה המלאכותית ואימצו אותה כעמוד השדרה של אסטרטגיות הגיוון הכלכלי שלהן – "חזון 2030" בערב הסעודית וקטר ו"חזון 2031" באמירויות. הן מנצלות את "חלון הזהב" הנוכחי של מחירי נפט וגז גבוהים כדי לממן קפיצה טכנולוגית מואצת בטרם הירידה הצפויה בביקוש העולמי לאלו. כפי ששר האוצר הסעודי, מוחמד אל-ג'דיען, [תמצת](#) בפשטות: "במקום לייצא נפט – נייצא נתונים".

ריאד, אבו דאבי ודוחה רואות בבינה מלאכותית חלופה אסטרטגית ארוכת טווח לנפט והגז במספר ממדים: ההכנסות מייצוא אנרגיה מאפשרות להן לקיים את מודל "מדינת הקצבה" - מדינה שאינה מטילה מיסים, מספקת רווחה וסבסוד ומתחזקת מגזר ציבורי מנופח - ובתמורה נהנית מלגיטימציה ללא השתתפות פוליטית של האזרחים. שליטי המפרץ מציבים את הבינה המלאכותית כאמצעי לשמר את מנגנוני הרווחה והסבסוד הללו באמצעות משרות עתירות שכר והכנסות מדינה חלופיות. במישור הבינלאומי, הבינה המלאכותית דומה לנפט ולגז בהיותה סקטור רוחבי ו"מנוע" כלכלי המשפיע על מגזרים שונים (ביניהם פיננסים, תעשייה, וביטחון) ולכן השליטה ב"צוואר הבקבוק" שלו תעניק למפרציות מינוף רחב ומתמשך על הכלכלה הגלובלית.

לכך נוסף היבט ביטחוני. במשך עשורים נשען ביטחון הלאומי של מדינות המפרץ על משוואה בלתי רשמית: מדינות המפרץ סיפקו אנרגיה יציבה וארצות הברית סיפקה להן ביטחון – כפי שבא לידי ביטוי במלחמת המפרץ ב־1991. אולם בעשור האחרון נחלשה התלות העולמית בנפט מהמפרץ, ובהתאם פחתה גם המחויבות האמריקאית, מה שהודגש יותר מכל בהיעדר תגובה למתקפה האיראנית על מתקני הנפט במזרח ערב הסעודית ב־2019. אירוע זה הבהיר לשליטי המפרץ כי בארות הנפט אינן עוד נכס בעל חיוניות עולמית מכרעת. לכן, שלוש מדינות המפרץ מטפחות נכס אסטרטגי חדש: הקמת רשת של מרכזי מחשוב ענקיים – התשתית הפיזית שבה מפותחים ומאוחסנים מודלי השפה של בינה המלאכותית שבשימוש בכל בית (כגון ChatGPT או Gemini) - בשותפות עם כל ענקיות הטכנולוגיה האמריקאיות, ביניהן גוגל, OpenAI, מיקרוסופט, אמזון, xAI, אורקל וסיסקו. הרציונל העומד בבסיס אסטרטגיה זו פשוט: כשם שהכלכלה הגלובלית לא יכלה בעבר לשאת שיבוש באספקת האנרגיה מהמפרץ, כך בעתיד לא תוכל להרשות שיבוש בפעולת מרכזי המחשוב הללו, ולכן וושינגטון תעמוד לצד צורכי הביטחון של מדינות המפרץ.

בנוסף, הבינה המלאכותית משרתת את מאמצייה של שליטי המפרץ להדוף ביקורת בגין הפרות זכויות אדם ולמנוע דרישות לשינוי בהתנהלותם, כפי שעשו עד כה בהצלחה מרובה בעזרת עוצמת הנפט והגז. באמצעות יצירת תלות של חברות מערביות בתשתיות המחשוב שהן מקימות ועל ידי פיתוח מודלי שפה מקומיים, שלוש המדינות תוכלנה לסנן תכנים ביקורתיים או רגישים ולטפח את הנרטיב הרצוי להן ואת ה"[עוצמה הרכה שלהן](#)" בתוך שטח המידע הגלובלי.

שפע יתרונות, אבל גם קשיים

יכולתן של מדינות המפרץ להפוך למעצמות בינה המלאכותית נובעת משילוב חריג של יתרונות מובנים. המרכזי בהם הוא היצע המזומנים: שלוש המשפחות השליטות מחזיקות בהון ריבוני של כשלושה וחצי טריליון דולר. הון זה קריטי במרוץ הבינה המלאכותית, המאופיין ב"יתרון לגודל" קיצוני – רק שחקנים המסוגלים לספוג את עלויות העתק של המחקר והתשתיות יכולים להציב תחרות משמעותית ברמה הגלובלית. שנית, כמפיקות ענק של נפט וגז טבעי, יש לשלוש המפרציות חשמל זמין וזול – הליכי המחשוב של הבינה המלאכותית הם זוללי חשמל (שבב יחיד צורך חשמל כמו בית מגורים פרברי). בעוד רוב העולם צועד במהירות לעבר מחסור בחשמל מספק כדי לעמוד בביקוש הגובר במהירות לבינה מלאכותית, חרבות החשמל של שתי המפרציות עולות על הצריכה המקומית.

לכך נוסף שפע קרקע זמינה במדבר הרחב בשתי המדינות – אחסון הנתונים והמודלים לטווח ארוך מצריך שטחי ענק – וכמובן שלטונות ריכוזיים יעילים עם גמישות ברגולציה ובלי בירוקרטיה והגבלות דמוקרטיות אחרות. גם המיקום הגיאוגרפי של המדינות, על הנתבי הראשי של סביבים אופטיים תתי־ימיים המחובר בין אירופה, אסיה ואפריקה ודרכו זורם רוב המידע העולמי, הוא אידיאלי למרכזי המחשוב משום שהוא מאפשר זמן שהייה (latency) מינימלי. שילוב כל היתרונות הללו מאפשר למדינות המפרץ לבנות מרכזי מחשוב ואחסון נתונים במהירות ובהיקפים גדולים יותר מאשר בארצות הברית או באירופה, ובעלות תפעול נמוכה יותר עבור החברות שישתמשו בהם.

יחד עם זאת, דרכן של שלוש המדינות לצמרת הבינה המלאכותית אינה חפה מאתגרים. ראשית, יש להן מחסור חריף בהון אנושי הדרוש, המאלץ אותן לייבא מומחים מחו"ל, מה שמביא לאימוץ מהיר של טכנולוגיות ללא בסיס מדעי מוצק וחושף את התעשייה לסיכון נטישה בעת משבר. שנית, קיימת תלות מכרעת בייבוא חומרה זרה. לבסוף, האקלים המדברי שלהן, שבו הקיץ מגיע לכחמישים מעלות, דורש קירור מוגבר של מרכזי המחשוב. תהליך זה צורך מים בהיקפים גדלים (צריכת המים במדינות נסמכת על התפלה, שבעצמה דורשת אנרגיה) ויוצר מעגל מאיים, שעלול להגביר את פליטות הפחמן של המדינות ואת התחממותן, ואף לשבש את הספקת האנרגיה והמים לאוכלוסייה.

ובנוסף, לנוכח אופיין האוטוריטרי של מדינות המפרץ, מנגנוני שמירת הפרטיות, האתיקה והפיקוח על יישום דו־שימושי (צבאי ואזרחי) שלהן חלשים בהרבה מאשר בדמוקרטיות. היעדר ההפרדה בין מחקר ופיתוח הבינה המלאכותית לבין מנגנוני הביטחון והמודיעין במדינות המפרץ בולט במיוחד באיחוד האמירויות – שם טחנן בן זאיד, אחיו רב-ההשפעה של הנשיא, אמון על שני התחומים בעת ובעונה אחת. למעשה, השימוש האמיתי בטכנולוגיה בכיסוי אזרחי לצרכי מודיעין [בבר נחשף](#) בעבר כאשר אפליקציית מסרים אמיריתית פופולארית התבררה ככלי ריגול ממשלתי. לכן, במערב גובר לכן החשש שמודלים ונתונים ינוצלו לדיכוי פנימי, מה

שעלול להרתיע חברות מאחסון מודלים ו"משקולות" (תוצרי אימון המודלים) רגישים במרכזי המחשוב הנבנים במפרץ.¹

תמונת מצב

איחוד האמירויות, שכבר ב-2017 הקימה משרד ממשלתי ייעודי לבינה מלאכותית, היא החלוצה והמובילה מבין השלוש: תעשיית הבינה המלאכותית שלה בנויה כאקו-סיסטם היושב בבירה אבו דאבי וכולל את חברת הטכנולוגיה הסמי-ממשלתית G42, את המכון הממשלתי לטכנולוגיה וחדשנות (TII) ואת קרן ההשקעות הריבונית לבינה מלאכותית MGX. עד כמה הקימה האמירויות 35 מרכזי מחשוב בשטחה, שגולת הכותרת שלהם היא "סטארגייט": מרכז מחשוב במימדי ענקי (hyperscale) אשר צפוי להיפתח בהדרגה ב-2026 ולשמש את ענקיות הטכנולוגיה האמריקאיות עם הספק מחשוב שיגיע לחמישה ג'יגה-וואט, הגדול ביותר מחוץ לארצות הברית. בהספקת החשמל למרכז (שהצריכה שלו שקולה לזו של העיר ניו יורק) [תסייע](#) דרום קוריאה, בין היתר באמצעות כורים גרעיניים שבנתה בעבר לאמירויות.

ערב הסעודית הצטרפת למרוץ הבינה המלאכותית מעט מאוחר יותר מהאמירויות, אך היא משקיעה בתחום סכומים גדולים יותר ממנה ועשויה לעקוף אותה בתוך שנים ספורות – היא עצמה [הציבה לעצמה](#) יעד שאפתני להיות השחקן השלישי בגודלו בעולם בתחום אחרי ארצות הברית וסין. התעשייה הסעודית מנוהלת באופן ריכוזי תחת הומיין (Humain), חברה לאומית לבינה מלאכותית שהיא מערכת סגורה הכפופה ישירות ליורש העצר והשליט הסעודי בפועל, מוחמד בן סלמאן. למעשה, ריאל [מבקשת לשחזר](#) בהומיין את המודל המוצלח של חברת הנפט הלאומית אראמקו¹, אשר חולשת על כל שלבי הייצור וההספקה של הנפט הסעודי ובך מאפשרת לסעודים למקסם את השפעתם על הכלכלה הגלובלית באמצעות ויסות ההיצע והמחירים. הומיין מפעילה כיום עשרים מרכזי מחשוב ברחבי הממלכה, ובעשור הקרוב היא מתכננת להעמיד הספק מחשוב של מעל שישה ג'יגה-וואט.

תעשיית הבינה המלאכותית של קטר מתקדמת בקצב צנוע בהרבה מזה של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, ויעדיה בתחום פחות מוגדרים. הקטרים מתמקדים עד כה בעיקר בהטמעה של יישומי בינה מלאכותית של חברות בינלאומיות בשירותי ממשל ודיגיטציה, ובבניית "צומת" אזורי של תשתיות ענן—לרוב באמצעות חברת הטלקומוניקציה הסמי-ממשלתית אורידו (Ooredoo). בניגוד לשכנותיה המשקיעות באופן מאסיבי בבניית מרכזי מחשוב, בקטר פועלים כיום חמישה רק מרכזי מחשוב [שצפויים](#) להגיע לכל היותר להספק של כחצי ג'יגה-וואט עד סוף העשור. בשנה שעברה הקימה קטר חברת בינה מלאכותית לאומית, QAI, שתנהל את התחום תחת מטרייה אחת, [והשקיעה](#) בסטארט-אפ הבינה המלאכותית האמריקאי אנת'רופיק (שמפעיל את מודל השפה Claude). השילוב של ידע שנצבר משיתופי פעולה

¹ בהקשר זה, מנכ"ל OpenAI, סם אלטמן, אמר כי איחוד האמירויות היא "ארגז חול רגולטורי" שבו יהיה אפשר להתנסות באופן מבוקר ברגולציות של בינה מלאכותית. התייחסות זו [זכתה לביקורת](#) על התעלמות מהפרות זכויות האדם שעשויות להיות כרוחות בכך.

בינלאומיים, תשתית ענן לאחסון הנתונים, זמינות חשמל יוצאת דופן במדינה המחזיקה ביותר מעשירית מעתודות הגז העולמיות—נועד להציב את הנסיכות הזעירה כשחקן עולמי משמעותי בתחום הבינה המלאכותית, גם אם לא בהיקף של שכנותיה הגדולות יותר במפרץ.

בבסיס השאפתנות של שלוש מדינות המפרץ בתחום הבינה המלאכותית עומד הרצון להשיג "ריבונות בינה מלאכותית" (AI Sovereignty), קרי שליטה על כל שרשרת הערך – הון, מומחיות, עיבוד, אימון ופיתוח מודלים, ואחסון – באופן ששומר בידיהן את הידע והתוצרים הנצברים ומותיר עם תלות מינימלית ככל האפשר במדינות וחברות זרות.² לכן, בשונה מהדפוס הנפוץ במדינות המפרץ של רכישה "מהמדף" של מוצרים ושירותים בשלמותם, שלוש המדינות מייצרות נתונים בעצמן ומאחסנות אותם בענן מקומי ריבוני; הסעודים והאמירותים אף פיתחו על בסיסם מודלי שפה ריבוניים בקוד פתוח, המבטיחים כי לספקים זרים לא תהיה שליטה על הקוד או על אופן התפעול שלהם. שר הכלכלה האמירתי, עבדאללה בן טוק אל-מארי, הבהיר את החשיבות הזו [כשהצהיר](#) ב-2025: "הבינה המלאכותית היא מרכיב של ריבונות. כפי שמושקעים תקציבים בביטחון ובסייבר, כך יש להשקיע גם בבינה מלאכותית. מדובר בריבונות של כל מדינה."

הפער בין החזון למציאות טמון בהון אנושי. מסיבה זו מדינות המפרץ מפעילות תוכניות הכשרה מקומיות של מהנדסים, מדעני נתונים, מפתחים, חוקרים ובעלי מקצועות נוספים החיוניים לתעשיית הבינה המלאכותית. במקרה של ערב הסעודית והאמירויות, התוכניות האלו אדירות מימדים – הסעודים [הצהירו שבכוונתם](#) להכשיר מאה אלף מומחים במקצועות אלו עד 2030. בשתי מדינות אלו, הכשרת דור העתיד מתחילה כבר בבתי הספר, שבהם שולבו החל מהשנה שיעורים לפיתוח מיומנות בבינה מלאכותית, וממשיכה במוסדות אקדמיים מקומיים: באבו דאבי הוקמה ב-2020 אוניברסיטת מוחמד בן זאיד לבינה מלאכותית (MBZUAI), המוסד האקדמי הראשון בעולם המוקדש לתחום זה, ובערב הסעודית פועלות אוניברסיטאות למדע וטכנולוגיה בג'ידה (KAUST) ובריאד (KACST). קטר, לעומתן, מפעילה תוכנית הכשרה בבינה מלאכותית בהיקף מתון יותר, שאוניברסיטת קטר ואוניברסיטת חמד בן ח'ליפה מהוות את הציר המרכזי שלה. מוסדות אלו בשלוש המדינות מביאים מורים מהשורה הראשונה בעולם ומשתפים פעולה עם חברות אמריקאיות ביניהן מיקרוסופט, Nvidia וגוגל בהכשרה המעשית.

בנוסף, בערב הסעודית, הממשלה מפעילה גם מתחמי "AI Zone" (סביבות הכשרה ופיתוח בינה מלאכותית בשיתוף חברת אמזון), "אינקובטורים טכנולוגיים" (המעניקים ליווי ותשתיות לסטראט-אפים מקומיים) ואת "עמק הקוונטום" (אקו-סיסטם למחקר מחשוב קוונטי – טכנולוגיה שצפוי להניע בעתיד את הבינה המלאכותית).

² המחשה מישראל לשינוי פתאומי במדיניות של חברה זרה ניתן לראות [בהחלטת](#) של מיקרוסופט בספטמבר 2025 לעצור לאלתר חלק משירותי הענן והבינה המלאכותית שסיפקה לצה"ל בשל לחץ בינלאומי בעקבות המלחמה בעזה. תרחיש זה ממחיש מדוע מדינות המפרץ מתעקשות לבסס ריבונות טכנולוגית עצמאית, ואינן מסתפקות עוד ברכישת פתרונות מדף אמריקאיים.

יחדיו, מיזמי ההכשרה של מדינות המפרץ מייצרים זרם הולך וגובר של כוח אדם מיומן לתעשיות הבינה המלאכותית המקומיות, תוך שמירת הידע הנצבר, הנתונים והפיתוחים בתוך שלוש המדינות ובשליטת ממשלותיהן. שאיפתן מרחיקת הלכת של המפרציות היא לא רק להדביק את הידע הקיים במערב ובסין, אלא להיות אלו שתפתחנה את הטכנולוגיה והחומרה העתידיים.

המאבק הבין-מעצמתי

הטיפול האינטנסיבי של ידע מקומי אינו משנה את העובדה שבעתיד הנראה לעין, תעשיות הבינה המלאכותית במפרץ תלויות בייבוא חומרה המיוצרת כמעט בלעדית בארצות הברית ובסין. לארצות הברית יש כיום יתרון טכנולוגי חד-משמעי: שתי חברות אמריקאיות, Nvidia ו-AMD, הן היחידות בעולם מסוגלות לייצר את שבבי הבינה המלאכותית והמעבדים הגרפיים (GPUs) המתקדמים הדרושים לאימון מודלים גדולים. בתקופת כהונתו של הנשיא לשעבר ג'ו ביידן דגל הממשל האמריקאי בגישת ה"בלימה": הגבלת יצוא שבבים ל"מדינות ביניים", שאינן מזהות באופן מלא עם ארצות הברית – ביניהן מדינות המפרץ – מחשש לזליגת הטכנולוגיה האמריקאית לסין. לעומתו, הממשל הנוכחי של דונלד טראמפ, בעידוד תעשיית הטכנולוגיה, תומך דווקא בהפצה מהירה של השבבים האמריקאיים למדינות הביניים ("גישת הדיפוזיה"): כדי למנוע מחברות סיניות למלא את החלל. לצד האינטרס הכלכלי, מדובר בחלק מהתחרות בין המעצמות על קיבולת החשמל העולמית שצפויה בשנים הקרובות לא להספיק לשימוש המזנק בבינה מלאכותית – ארצות הברית רוצה ששפע החשמל המפרצי ישמש את החומרה והחברות שלה ולא את אלו של סין.

התומכים בגישת ה"דיפוזיה" אומרים כי בטווח הארוך היא תבסס תלות עמוקה יותר של המדינות הרוכשות בארצות הברית לאור עליונותה הטכנולוגית של זו. אכן, לפחות במקרה של האמירויות, הוכח כי היא מוכנה להתרחקות מסוימת מסין עבור הטכנולוגיה האמריקאית: כאשר ארצות הברית [גילתה](#) ב־2022 כי טכנולוגיה שהעבירה חברת G42 האמיריתית לחברת התקשורת הסינית Huawei – המזוהה עם המודיעין והצבא בבייג'ינג – שימשה את סין לשדרוג יכולות טילים המסכנות מטוסים אמריקאיים, הסכימו האמירות, תחת לחץ מושיגנטון, [לנתק את קשריה](#) של G42 עם Huawei כדי להמשיך ולקבל טכנולוגיה מתקדמת מארצות הברית. גורמים אמירותים [אומרים](#) שאבו דאבי קיבלה אז החלטה אסטרטגית "ללכת עד הסוף" עם הטכנולוגיה האמריקאית כדי להגשים את שאיפותיה בתחום הבינה המלאכותית. בדומה, כחלק מאישור מכירת שבבי Blackwell המתקדמים ביותר של Nvidia, ניתן בשנה שעברה לערב הסעודית והאמירויות, השתיים תחייבו להפריד פיזית ומערכתית בין תשתיות המבוססות על שבבים אלו לבין מערכות המשתמשות בטכנולוגיה של Huawei.³

³ לא ידוע על התחייבות דומה מצדה של קטר, שאף היא משתמשת בטכנולוגיות של חברת Huawei. עם זאת, שבבי Nvidia שקטר הכניסה לשימוש עד כה בתשתיותיה אינם מדור Blackwell (המסופק לערב הסעודית ולאמירויות), אלא מדור מתקדם פחות שארצות הברית [ממילא אישרה](#) את מכירתו גם לסין.

אולם, לצד ששלוש המפרציות נותנות לטכנולוגיה האמריקאית, הן מתמידות באסטרטגיית הגידור (hedging) שלהן בין שתי המעצמות העולמיות, בבינה מלאכותית כבתחומים אחרים. ראשית, משום שהספקתם של השבבים האמריקאים נמצאת בסכנה תמידית של שינוי מדיניות או תיעדוף בווינגטון שעשויה להתרחש תחת ממשל עתידי. שנית, בשל קצב הצמיחה המסחרר של תעשיות הבינה המלאכותית שלהן, [הן צריכות להמשיך ברכישה](#) של ציוד ושירותים טכנולוגיים מסין שכן אלו זולים בעשרות אחוזים מהמקבילים האמריקאיים ונטולי תנאי רגולציה בנושאי זכויות אדם ושימושים דו-שימושיים. כך, חברות טכנולוגיה סיניות, בהן Huawei, Alibaba ו-Tencent, מספקות לשלוש מדינות המפרץ תשתיות נתונים וענן, ומשתפות פעולה בתחומי ההכשרה והידע בדומה למקבילותיהן האמריקאיות - למעשה, תעשיות הבינה המלאכותית במפרץ יהיו הראשונות בקנה מידה עולמי שבהן טכנולוגיה אמריקאית וסינית מתקיימות זו לצד זו.

אם כן, מדינות המפרץ הופכות לזירה מרכזית במאבק הבין-מעצמתי על הסדר הטכנולוגי של המאה ה-21, בפרט בין [מיזם IMEC](#) בהובלת ארצות הברית ו"[דרך המשי הדיגיטלית](#)" של סין (הזרוע הטכנולוגית של יוזמת "החגורה והדרך"), המתחרים על חיבור פיזי ודיגיטלי של אסיה, המזרח התיכון ואירופה. המפרציות מנצלות את הונן ואת יתרונות הפתיחה הנוספים שלהן בתחום הבינה המלאכותית כדי להשיג ויתורים הן מסין והן מארצות הברית, לא רק בתחום הטכנולוגיה אלא גם במישור המדיני. בראש ובראשונה, שלוש שליטי המפרץ מקווים שההבטחות שהעניק בשנה שעברה לנשיא טראמפ להשקיע מעל שלוש טריליון דולר בשוק האמריקאי על פני שנים הבאות - בדגש על שותפויות בבינה המלאכותית יתמרו גם את הממשלים הבאים בווינגטון להמשיך ולספק להם הן את השבבים המתקדמים והן את ההגנה הצבאית הנחשקת.

השלכות פנימיות ואזוריות

המאמץ המקביל של שלוש מדינות המפרץ בתחום הבינה המלאכותית מוסיף זירה חדשה ליריבות השקטה אך המתמשכת ביניהן המתקיימת הן בזירה הכלכלית - שבה שלושתן מתחרות על משיכת השקעות, חברות ועובדים משכילים - והן בזירות גיאופוליטיות, דוגמת סודאן ותימן, [שהתלקחו לאחרונה](#). אירוח תשתיות מחשוב רגישות מעצים את הצורך המושרש של השלוש בהגנה על שטחן מפני איומים חיצוניים וסכסוכים אזוריים.

זאת ועוד, ההימור העצום של ערב הסעודית והאמירויות על בינה מלאכותית ייבחן מול האפשרות של "בועה" טכנולוגית בתחום - ציפיות יתר העלולות להתנפץ בתחום שעודנו משתנה במהירות - ולהותיר את ההשקעות והתשתיות שנבנו בלי הרווחים שלהם הן שואפות. יש לזכור גם כי פיתוח הבינה המלאכותית בשתי המונרכיות משתלב ב"ניסוי" חברתי רחב יותר, שבמרכזו שינוי אורחות וסביבת החיים תוך שימור הסדר השבטי והמונרכי ללא דמוקרטיה ושוויון. במיוחד במקרה הסעודי, שם השינוי מלווה בדחיקת הממסד הדתי רב־ההשפעה, קיים פוטנציאל לתגובת נגד פנימית - בוודאי בהיעדר התשואה הכלכלית המובטחת. בהקשר זה

יצוין כי לשתי המפרציות יש ניסיון במיזמים שאופיינו בשאפתנות יתר והתנפצו מול המציאות (למשל העיר ניאום בערב הסעודית, שתוכניתה הגרנדיוזית [קוצצה](#) לטובת הפניית משאבים לבינה מלאכותית) ונותרו בביצוע חלקי או כ"פילים לבנים".

בפרט, טיפוח מסה קריטית של אוכלוסייה בעלת השכלה גבוהה ומיומנות טכנולוגית מכניס את שתי המונרכיות לטריטוריה בלתי מוכרת במפרץ ואף בעולם הערבי בכלל. מודל הפטרונות המסורתי—שבו השלטון מספק רווחה ושירותים בתמורה לנאמנות פוליטית—יאותגר על-ידי שכבה של משכילים בעלי מומחיות נדרשת המחוברים לכלכלה הגלובלית. התרחבות שכבה זו גם בקרב אוכלוסיות התושבים הזרים בשלוש המדינות — ובמיוחד באמירויות ובקטר, שבהן אוכלוסיות האזרחים מצומצמות — עשויה לשנות את אופי יחסי השלטון-חברה, ככל ש"ריבונות הבינה המלאכותית" המקומית תהיה תלויה בפועל בשירותן. המשפחות השליטות יידרשו למנוע משינוי זה באיזון הפוליטי-חברתי לערער על הסדר הפוליטי האוטוריטרי הקיים, כפי שעשו, לא בלי קושי, במעבר מהכלכלה המסורתית לכלכלת הנפט במאה הקודמת.

השלכות והמלצות לישראל

ההתעצמות המהירה של מדינות המפרץ בתחום הבינה המלאכותית מציבה אתגר ראשון מסוגו לעליונותה הטכנולוגית האזורית, שנשענה במשך עשורים על מערכת מחקר מצומצמת אך איכותית. יכולתן של המפרציות למשוך הון אנושי גלובלי - כולל מישראל - לצד גישה לשבבים ולתשתיות מחשוב בהיקפים שאין להם מקבילה בישראל, מצמצמת במהירות את הפיגור שלהן בהון אנושי בתחומי STEM (מדעים, מתמטיקה, הנדסה וטכנולוגיה) לעומת ישראל ובכך שוחקת את היתרון היחסי הישראלי. מגמה זו צפויה להסיט זרימת הון ומישראל לעבר ריאה ודובאי שהולכות והופכות ל"סיליקון וואדי" מתחרה במזרח התיכון.

הסיכון לאיבוד העליונות הטכנולוגית של ישראל מתחדד לנוכח הפער בין האסטרטגיות הלאומיות ארוכות-הטווח שאימצו שלוש המפרציות בעשור הקודם לבין העיכוב המתמשך בישראל בגיבוש אסטרטגיה רב-שנתית לבינה מלאכותית. דו"ח של ועדת נגל להאצת תחום הבינה המלאכותית מאוגוסט 2025 [הזהיר זאת](#) במפורש: "מדינות שלא יצליחו להתארגן במהירות ויעילות ימצאו מאחור באופן בלתי הפיך".

במישור הביטחוני, תשתיות בינה מלאכותית ריבוניות יאפשרו למדינות המפרץ לפתח יכולות צבאיות ומודיעיניות מתקדמות ברמה שהייתה נחלתה הבלעדית של ישראל באזור. האיום המיידי נשקף מצדה של קטר, בשל גישתה העוינת לישראל המתבטאת בתמיכה בארגוני טרור ובתעמולה עוינת דרך רשת "אל-ג'זירה" ופלטפורמות נוספות. בינה מלאכותית ריבונית תאפשר לה להפעיל מערכות השפעה מתוחכמות בהרבה – על ישראל צריכה להיערך ללוחמת תודעה מבוססת בינה מלאכותית מכיוון דוחה.

לכך נוספת משמעות הגיאופוליטית רחבה יותר לישראל: נכסיות תשתיתית וטכנולוגית גוברת של מדינות המפרץ תהווה משקל נגד ליתרונותיה היחסיים של ישראל במודיעין ובסייבר בעבור

ארצות הברית, ובכך צפויות לבסס עוד יותר את מעמדן הקיים של המפרציות כשותפות אסטרטגיות מועדפות של וושינגטון. מגמה זו עלולה לשחוק עוד את מעמדה ההיסטורי של ישראל באזור כמי ש"הדרך לווינגטון" עוברת דרכה ואף ולפגוע ביחסים המיוחדים בינה לארצות הברית כאשר אינטרסים יתנגשו עם אלו של המפרציות.

בפרט, יש לשים לב כי כדי לענות על הדרישה האקספוננציאלית לחשמל, ערב הסעודית צפויה להאיץ את פיתוח התוכנית הגרעינית שלה לייצור חשמל (יכולת שאין לה כיום), מהלך המחייב מעקב הדוק ודיאלוג רציף עם ארצות הברית בנוגע לסיכונים של גלישה לשימושים צבאיים. מאמץ נלווה נוסף של מדינות המפרץ צפוי להיות בתחום ההגנה האווירית, במטרה להגן על תשתיות המחשוב בתרחיש של תקיפה חיצונית. בהקשר זה, המומחיות הישראלית בתחום ידועה היטב באמירויות ובערב הסעודית, ומציגה הזדמנות להרחבת שיתופי הפעולה הקיימים.

אם כן, לצד האתגרים, עליית המפרציות כמעצמות בינה מלאכותית יוצרת גם הזדמנויות לישראל: השתלבות חכמה באקו־סיסטם הטכנולוגי האזורי הצומח עשויה לסייע בקידום שיתופי פעולה מדעיים וכלכליים, שדרכם תוכל לעלות מחדש על המסלול לחיזוק הנורמליזציה. תעשיית ההייטק הישראלית משלימה במידה רבה את זו הסעודית והאמירית: היא נעדרת את הגמישות הבירוקרטית והרגולטורית, הניהול הריכוזי, התנאים הפיזיים וההשקעות הממשלתיות הכבדות – אך מצטיינת במה שחסר למפרציות: הון אנושי, חדשנות, יוזמה ויכולות מחקר, שיכולים להשלים בסינרגיה את העוצמה הפיננסית והתשתיתית של ערב הסעודית והאמירויות.

בו בזמן, המשוואה הזו, שעד כה הייתה בסיס איתן ליחסי ישראל ומדינות המפרץ, תהפוך פחות ופחות רלוונטית ככל שהמפרציות יתקדמו בצבירת הידע הריבוני, ולכן ישראל נמצאת במרוץ נגד השעון כדי להפיק את המירב מהיתרון היחסי שלה כל עוד זה ישנו.

נוכח זאת, על ישראל לגבש אסטרטגיית בינה מלאכותית ארוכת טווח המתמקדת בטיפול הון אנושי ובצמצום בריחת המוחות, ולמנף את יתרונותיה הנוכחיים בתוכנה, במדע וברגולציה לבניית מסגרות שיתוף פעולה עם האמירויות וכן עם ערב הסעודית, ככל שניתן בהיעדר יחסים דיפלומטיים, ובמקביל לפקח ולאסור על העברת ידע וטכנולוגיות ישראליות קריטיות לקטר. לצד מעקב הדוק אחר התפתחויות בעלות פוטנציאל צבאי ומודיעיני והעמקת הדיאלוג האסטרטגי עם ארצות הברית יוזמות רב-לאומיות דוגמת "[פקס סיליקה](#)" עשויות לשמש בסיס לרגולציה אזורית אפקטיבית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט